

MEGFIGYELÉSEK A VÉKONYCSÖRŰ PÓLING (NUMENIUS TENUIROSTRIS VIEILL., 1817) MAGYARORSZÁGI VONULÁSÁRÓL

Dr. Sterbetz István

Dr. Beretzk Péter emlékének

Kivonat

A szerző a vékonycsőrű pólingról 47 év alatt gyűjtött adatait táblázatosan értékeli. Megállapítja, hogy ez a faj nagyon kis számban, de viszonylag rendszeresen fordul elő a magyarországi póling gyülekező helyeken. Adatsorából nem tűnik ki olyan erőteljesen csökkenő irányzat, mert amelyet a törpe világállomány alapján általában feltételeznek.

Bevezetés

Gretton (1991) monográfiája szerint a vékonycsőrű póling világállománya jelenleg mintegy 100-400 példányra becsülhető. A forrásmunkák már a múlt század óta hangoztatják ritkaságát, és ezt élőhely vesztéssel, vadászattal, másodsorban pedig a ragadozók, betegségek, mérgezések, fajok közötti versengés, meg klímaváltozás károsításával próbálják magyarázni. A jelenkori helyzetkép nehezen értékelhető. Az egykori, cári Oroszországban Tara környékéről ismert, egyetlen fészkelő helyén az 1988-90 évi kutatások már nem találtak vékonycsőrű pólingot, így a mai költőterülete ismeretlen. A délnyugat felé irányuló vonulás a Fekete-tenger, Kaspi-tenger, Azovi-tenger partjainak érintésével Irán, Irak, Tunézia, Algéria és Marokkó felé követhető nyomon, az Uráltól déli-délkeleti irányban pedig Omszk, Novoszibirszk, DNY-Kazahsztán régióban megy végbe.

Ezzel a madárral viszonylag gyakran találkoztam a magyar Alföldön, és ez ösztönzött a hazai előfordulási adatok egybegyűjtésére (Sterbetz, 1992). Hivatkozott munkámban 1845-1989 időközéből 100 esetben 335 példány

adatait soroltam fel. Ez az országos összeállítás 1987-88 évekből további két esetben látott 4 példánnyal egészült ki (Kovács, 1988). Egykori felsorolásom korlátozott terjedelme nem tette lehetővé, hogy ott a saját megfigyeléseimet részletezőben értékeljem. Ezek azonban a faj mentésénél gondolatébresztők lehetnek, ezért a rövid, táblázatos bemutatásuk természetvédelmi megokolásból célszerű. Mivel pedig a vékonycsőrű póling világviszonylatban is a szegedi-Fehértó, a kardoskúti-Fehértó, meg általában a DK-Alföld szikestavain fordult elő legtöbbször, így a szegedi Móra Ferenc Múzeum a legilletékesebb a vizsgálati eredmények közlésére.

Anyag és módszer

A pólingfajok (*Numenius* sp) európai vonulásánál jelentős szerepe van a kelet magyarországi Tisza folyót szegélyező, sóstalajú, vízállásos füvespusztáknak és a rajtuk levő szikestavaknak, halastavaknak, ahol a Limicolák számára vonzó környezet kínálkozik. Az itt hagyományos pólinggyülekezésekre már a múlt századi ornitológia is felfigyelt (Lakatos, 1891), majd azt korszerűbb szemlélettel Beretzk és munkatársai értékelték (Beretzk et al. 1959). Saját megfigyeléseimmel a vékonycsőrű pólingnak 49 esetben 187 példányt sikerült kimutatni. Egyetlen nyugat-magyarországi esettől eltekintve ezek mindegyike a Tisza régiójából kerültek ki. Feltűnő, hogy erről a még gyakorlott megfigyelő számára is nehezen felismerhető fajról olyan sok adat gyűlt össze a Tisza-menti területeken. Ezt egyrészt az ott egykor hagyományos pólingvadászatok magyarázzák, amelyeket lesgödörből, fából készült csalogató madármaszkok segítségével gyakoroltak. Ez a módszer bőséges zsákmánnyal járt, és a lőtt példányok vizsgálata fokozta a vékonycsőrű faj megkerülésének esélyeit. A másik kedvező adottság, hogy a múmadarakhoz közelítő pólingokat 20-30 méternyi távolságból lehetett ilyenkor meghatározni, így a lövés nélkül hagyott példányokat is felismerhették. A vadászatoknak a *Numenius* fajok védetté nyilvánítása vetett véget, de Kardoskuton ezután is alkalmaztunk csalmadaras módszert a madárfényképezésnél. AZ 1930-as évek közepétől a szegedi-Fehértavon, 1950 óta Kardoskuton, majd a hetvenes évektől pedig már a hortobágyon is tervszerűen keresték ilymódon a vékonycsőrű pólingokat.

Az általam gyűjtött adatok területi megoszlását az 1.sz. táblázat mutatja be. A továbbiakban a lelőhelyek növényzetét, táplálékkinálatát, a vonulás időbeni alakulását, az átnyarást, telelést, a vedlést, az alkalmanként látott példányszám alakulását és az egyéb fajokkal történő társulást vizsgáltam. Végül arra kívántam válaszolni, hogy e faj sokszor hangoztatott, katasztrófális fogyatkozását mennyiben igazolták a hazai tapasztalatok.

Eredmények

1 Az előfordulási helyek jellege

Az általam gyűjtött, vagy megfigyelt példányok előfordulási helyeit a 2.sz. táblázat részletezi. Ebből kitűnik, hogy a vékonycsórú póling számára füvespuszta meghatározó. A természetes szikestó, vagy a mesterséges halastó is itt a sztyepp-környezet része, az alvó és itató hely szerepét tölti be. A szántóföldeken látott marok is füves térségek közelében tartózkodtak.

Hortobágyi megfigyeléseim *Puccinellietum limosae* növénytársulások pusztán történtek, ahol a *Puccinellia limosa*, *Eleocharis palustris*, *Suaeda maritima*, *Plantago tenuiflora*, *Pholurus pannonicus*, *Atriplex litoralis*, *Myosurus minimus* jellemezte a növényzetet.

A nagyszénási előfordulások *Artemisio-Festucetum pseudovinae* társulásában: *Artemisia maritima*, *Festuca pseudovina*, *Limonium Gmelini*, *Ranunculus pedatus*, *Matricaria chamomilla*, az *Achilleo-Festucetum pseudovinae*-ban pedig: *Achillea millefolium*, *Inula britannica*, *Cerastium dubium*, *Festuca pseudovina*, *Hordeum hystrix* és *Trifolium sp.* volt jellemző.

Kardoskuton a pólingjárta füvespusztáknak a Bodrogközy (1965, 1966) által leírt, jellemző növénytársulásai a *Pholurio-Plantaginetum tenuiflorae*, és az *Agrosti-Alopecuretum pratensis*. Növényzetük összetevői: *Festuca pseudovina*, *Matricaria chamomilla*, *Crypsis aculeata*, *Pholurus pannonicus*, *Plantago tenuiflora*, *Hordem hystrix*, *Limonium Gmelini*, *Artemisia maritima*, *Gypsophila muralis*, *Alopecurus pratensis*, *Agrostis alba*, *Scorzonera cana*, *Trifolium repens*, *Achillea millefolium*, *Mentha pulegium*. A füvespusztán lévő kardoskuti-Fehértó szikes medre erősen sós, nyári kiszáradáskor a 10-11 pH értéket is eléri. A pólingok éjjelezőhelyét adó kopár zátonyainak gyér növényzete a *Suadetum maritimae hungaricum* alkotta *Suaeda maritima*, *Crypus aculeata*, *Salsola soda*, *Camphorosma annua*, *Puccinellia distans* együttese.

A szegedi-Fehértó halastavainak zátonyain, ahol a pólingok isznak és éjjeleznek, többnyire nincs növényzet. A pólingvonulás ősszel, a tavak lecsapolásával, tavasszal a feltöltésükkel esik egybe, amikor a száraz és vízborította helyek alakulása óráról órára változik.

Szántóföldi környezetben a tarlón, vagy gabona és rizsvetéseken adódó táplálkozóhelyek növényzetének magassága a pólingok testvonalát sohasem haladta meg.

2. Adatok a táplálkozásról

Vizsgálataimat megelőzően a vékonycsőrű póling hazai táplálkozásáról mindössze egyetlen irodalmi forrást ismerünk. A Szeged környékén, 1893-ban elejtett példány gyomortartalmából 1 *Licinius silphoides* és rovartörmelék került elő (Gluck, 1893).

A Madártani Intézetben általam vizsgált 4 példány gyűjtési adatai: Szeged-Fehértó 1948 november 8, Kardoskut 1959 augusztus 3, 1966 szeptember 22 és 1970 június 18. A fehértavi példányt halastóról, a három kardoskutit füvespusztáról gyűjtöttük. Táplálékukat a 3 sz. táblázat ismerteti. Eza szűkös vizsgálati anyag a magyarországi nagy póling (*Numenius arquata*) gyomortartalmakban talált táplálékösszetételhez hasonló (Nagy-Szijj in: Beretzk et al. 1959, Keve-Sterbetz 1968).

3. A vonulás időbeni alakulása

A vékonycsőrű póling magyarországi átvonulásának teljes adatsorából az tűnik ki, hogy a vizsgált 134 év kezdeti időszakában inkább a tavaszi, a jelen században pedig az őszi adatszolgáltatás volt erőteljesebb (Sterbetz, 1992). Ennek magyarázatát a vizivadászatok tilalmi idejének alakulásában találjuk. A 4 sz. táblázatba foglalt adataim szerint éves keresztmetszetben a szeptembertől novemberig nyúló időszak a legmozgalmasabb.

Decemberi-januári adatok az áttelelés ritka bizonyítékai. Nagyszénáson 1947 december 3-án, és ugyanott 1948 január 18-án 1-1 példányt lőttek. A szegedi-Fehértavon 1948 január 1-18 között Dr. Beretzk Péterrel rendszeresen láttunk egy halastavi zátonyon telelő példányt, 15-20 nagy póling (*Numenius arquata*) társaságában.

A Tisza-Maros folyók közötti szikespusztákon a nagy póling júniusi-júliusi vedlő gyülekezését rendszeresen tapasztaljuk. Rendszertani vizsgálatok szerint közöttük a Délkelet-Európa felől érkező *Numenius arquata* x *N.a. orientalis* átmeneti forma a leggyakoribb. Típusos *N.a. arquata* és *N.a. orientalis* alfaj csak elvétve kerül elő (Keve-Sterbetz, 1968). Kardoskuton 1970 június 18-án 1, és 1977 július 28-án 3 vékonycsőrű pólingot találtam rosszul repülő, vedlésben lévő nagy pólingok között. A júniusi példány közelre várt be. Elejtése után mindkét szárnyán a másodrendű evezőtollak részleges hiányát lehetett megállapítani. A teljes magyar adatgyűjtemény szerint hazánkban eddig a vedlés időszakát jelentő június hónapban 1 esetben 1, júliusban pedig 5 alkalommal 27 példány fordult elő (Sterbetz, 1992).

4. Csapatok létszáma

Bizonyára a vékonycsőrű póling világállományának nagyon csekély voltával magyarázhatjuk, hogy a vonulási megfigyelések többnyire egyes példányokat, vagy törpe csapatokat mutatnak ki. Hazai irodalmi források három alkalommal jeleznek népesebb társulást. Abádszalók 1895 április 10. 30 példány, Hortobágy 1926 július 25. 15 példány, és Szeged-Fehértó 1935 szeptember 1. 15-20 példány (Beretzk et al. 1959). Saját megfigyeléseim: Hortobágy 1969 október 30. 15 példány, Kardoskut 1969 október 31. 36 példány és 1980 október 18. 61 példány. Feltűnő, hogy 1969 októberében két egymást követő napon adódtak a hortobágyi és kardoskuti „beözönlések”. E nagyobb egyedszámokról tanúskodó észlelések mindenkor homogén csapatokat jeleztek.

A vékonycsőrű póling jelenleg ismert, törpe világállományára tekintettel egyes kutatók kételkednek a népes csapatokra vonatkozó, hazai adatok helytállóságában. Nem osztom ezt a véleményt. A magam megfigyeléseinél a meghatározást biztosnak ítélem, mert azok mindenkor közelről, jó látási viszonyok mellett, nagy teljesítményű távcsövekkel történtek, de Beretzk és a többi megfigyelő hitelét sem vonom kétségbe. Az egykori hagyományos pólingvadászatok során a Numenius fajoknak szinte kultusza volt, és nem valószínű, hogy azokat félreismerték volna e sport sokat tapasztalt hódolói. A csapatos magyarországi előfordulások helytállóságát Görögországból, a romániai Duna-deltából és a jugoszláviai Vajdaságból közölt további adatok is megerősítik. E területről Cramp-Simmons (1983) kézikönyve és Gretton (1991) monográfiája 1970-79 időközéből 6 esetben említ 20 és 150 példány között alakuló, feltűnően népes társulásokat. Az ilyen kirívó számok egyrészt arra utalnak, hogy a vékonycsőrű póling szaporodásánál is adódnak időnként kiemelkedően eredményes időszakok, de azt is valószínűsíthetjük, hogy a néhány száz példánnyal körvonalazott világállomány jelentősen alábecsült. Ezt a mennyiséget a telelőhelyeken végzett felmérésekből számították ki. Vegyük azonban tekintetbe, hogy egy ilyen ismeretlen arányból érkező fajnak Dél-Ázsiától, az Indiai-Óceán szigeteitől Marakkóig oszlik meg a nagyon kis számú állománya. Ez a szétszórtság kizárja a megbízható számbavétel lehetőségét.

5. Társulás egyéb fajokkal

A szegedi-Fehértónál ősszel jobbra a nagy, tavasszal a kis póling (*Numenius phaeopus*) csapataiban is megfigyeltek csatlakozó vékonycsőrű példányokat (Beretzk et al. 1959). Kovács (1988) Hortobágyról nagy pólingok és godák (*Limosa limosa*) között látott

vékonycsőrű pólingot. A saját megfigyeléseimet az 5. sz. táblázat tartalmazza. Ebből az összeállításból is az tűnik ki, hogy a vékonycsőrű póling többnyire más Numenius fajokhoz társul.

Következtetések

1849-1950 időszakából Beretzk (1959) hazánk kis számú, de rendszeres vonuló madarának tekinti a vékonycsőrű pólingot. Véleményét ma is helytállónak fogadhatjuk el. A nemzetközi tájékoztatás az utóbbi években hangsúlyozza e faj válsághelyzetét. A hazai áttekintésből (Beretzk 1959, Sterbetz 1992), valamint a 6. táblázatban kiemelt, saját adataimból ezt azonban nem érzékeljük. Magyarországon az adatmegoszlás kiegyenlített, másfél évszázad során sem találunk feltűnő kihagyásokat. Ez némi derűlátásra ad okot a faj válsághelyzetének megítélésében. (A dolgozat lezárva: 1993 januárjában)

Irodalom

- Beretzk,P.-Keve,A.-Nagy,B.-Szijj,J.(1959): Economic importance of the Curlew and taxonomical position of the hungarian Populations. *Aquila*,65.114-126.
- Bodrogközy,Gy. (1965): Ecology of the halophilic vegetation of the Pannonicum IV. *Acta Biologica*,Szeged,XI.207-227.
- Bodrogközy,Gy.(1966): Ecology of the halophilic vegetation of the Pannonicum. *Acta Botanica Acad.Scienc.Hung.* 12. 9-26.
- Cramp,S.-Simmons,K.L.E.(1983): Handbook the Birds of Europe, the Middle-East and North Africa. Oxford, Vol.III. 496-500.
- Gluck,H.(1893): *Numenius tenuirostris* Vieill. In Ungarn erlegt. *Orn.Jahresbericht* IV. 164.
- Gretton,A.(1991):Conservation of the Slender billed Curlew. I.C.B.P. Monograph No 6.1-160.
- Keve,A.-Sterbetz,I.(1968): Zugverschiebung beim Grossen Brach vogel in Ungarn. *DieVogelwarte*, 3/4. 197-200.
- Kovács,G.(1988): Faunistikai adatok a Hortobágy 1987-es nyárvégi, őszi madármozgalmáról. *Madártani tájékoztató*,I-XII. 37.
- Lakatos,K.(1981): Vadászati és madarászati emlékeimből. Szeged, 187-220.
- Sterbetz,I.(1992): A vékonycsőrű póling Magyarországon 1845-1989 időközében. *Déri Múzeum Évk.* Debrecen, 75-86.

1. táblázat

A feldolgozott adatok megoszlása

Előfordulás helye	Koordinátája	Esetben	Példány
Csongrád	46 42' - 20 10'	1	1
Szeged-Fehértó	46 15' - 20 10'	6	6
Hódmezővásárhely	46 25' - 20 20'	1	2
Kardoskuti-Fehértó	46 30' - 20 28'	22	137
Nagyszénás	47 25' - 20 49'	13	20
Dévaványa	47 02' - 20 58'	1	1
Hortobágy	47 30' - 20 05'	4	18
Mexikópuszta, Fertő-tó	47 45' - 16 45'	1	2
Összesen		49	187

2. táblázat

Megoszlás az előfordulási helyeken

Lelőhely	Előfordulások száma	Példányszám
Festucetum-sztyepp	26	59
Halastó	6	22
Szikestó	6	72
Gabonavetés	3	3
Gabonatarló	4	5
Szántás	2	23
Rizsföld	1	2
Kukoricatarló	1	1
Összesen	49	187

3. táblázat

Numenius tenuirostris gyomortartalma

A táplálék neve	Előfordulások száma	Példányszám
Orthoptera sp.	3	x
Gryllus campestris	1	2
Locusta sp.	1	1
Berosus sp.	1	1
Helophrus sp.	1	1
Kitin	1	x
Gastropoda sp. héjtörmelék	1	x

4. táblázat

A vonulás havi megoszlása

Hónap	Előfordulások száma	Példányszám
I.	3	3 (napokig)
III.	2	2
IV.	1	1
VI.	1	1
VII.	1	3
VIII.	10	12
IX.	7	7
X.	12	74
XI.	11	83
XII.	1	1
Összesen	49	187

5. táblázat

A vékonycsőrű póling társulása egyéb fajokkal

Faj	Előfordulások száma	példányok száma
Numenius tenuirostris magányosan, vagy homo- gén csapatban	16	141
Numenius arquata csapat- ban N. tenuirostris	18	27
Numenius phaeopus csapat- ban N. tenuirostris	8	12
Philomachus pugnax csapat- ban N. tenuirostris	5	5
Vanellus vanellus csapat- ban N. tenuirostris	2	2
Összesen	49	187

6. táblázat

Az előfordulási adatok évenkénti megoszlása

Év	Előfordulási esetek száma	Példányszám
1942	1	1
1943	1	2
1947	6	6
1948	6	6
1950	1	1
1953	3	9
1959	2	5
1960	1	1
1966	2	2
1969	4	53
1970	4	9
1972	4	6
1976	1	2
1977	2	4
1978	3	11
1980	1	61
1981	2	2
1982	3	3
1983	2	3
Összesen	49	187

Összegzés

A szerző a vékonycsőrű pólingról /*Numenius tenuirostris* Vieill. 1817/ 47 év alatt gyűjtött hazai adatokat értékeli. 49 megfigyelésén 187 példányt sikerült kimutatnia. A Tisza-völgy jelentőségét támasztja alá, hogy egyetlen nyugat-magyarországi esettől eltekintve minden madár ebből a régióból származott. Különösen értékesek a dél-alföldi, Tiszához közel eső pusztai környezetben lévő szikes tavak, mint például a szegedi Fehér-tó, vagy a kardoskúti Fehértó. Az itt megfigyelt példányok vonuláskor a szikes pusztákat keresték fel. A természetes szikes tó a sztyeppkörnyezet része, az alvó és itatóhely szerepét tölti be.

Adatai feldolgozásánál a szerző a táblázatos módszert választotta. Vizsgálta az egyes lelőhelyek növényzetét, táplálékkínálatát, a vonulás időbeni alakulását, az átnyarást, a teletést, a vedlést, az alkalmanként észlelt példányszám alakulását és az egyéb fajokkal történő társulást.

Az 1849-1950-as időszakot Beretzk Péter /1959/ összegző jellegű cikke nyomán ismerteti. A teljes vizsgált időszakról /1849-1983/ elmondható, hogy a vékonycsőrű póling rendszeres, de ritka átvonuló fajnak tekinthető. Vonulása során többnyire más póling /*Numenius*/ fajokkal társul. A nemzetközi tájékoztatás egységesen hangsúlyozza e faj válsághelyzetét. A hazai adatokból -épp az átvonulók kis példányszáma miatt- ilyen következtetés nem vonható le. Nálunk az adatmegosztás kiegyenlített, másfél évszázad során sem találtunk feltűnő eltéréseket, ami némi derűlátásra ad okot. A szerző hangsúlyozza, hogy egy ismeretlen areáju, továbbá csak részben ismert telelőterületeken szétoszló fajról szinte lehetetlen megbízható képet alkotni.

